

Prof. dr hab. Jan Chochorowski

Uniwersytet Jagielloński

Professor emeritus

Połom Duży 96

PL 32-720 Nowy Wiśnicz

Recenzja

pracy habilitacyjnej pana Mgr. Martina Golca, Ph.D., pt.:

„*Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východoalštatské kultury na Moravě*”, Olomouc 2020.

Praca habilitacyjna pana Mgr. Martina Golca, Ph.D., pt.: „*Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východoalštatské kultury na Moravě*”, Olomouc 2020, jest bardzo obszernym opracowaniem, liczącym 518 stron (w ciągłej numeracji razem z ilustracjami), łącznie z częścią źródłową, tj. katalogiem źródeł, czyli omawianych szczegółowo znalezisk archeologicznych wraz z rysunkami zabytków i obiektów nieruchomości (strony od 344 do 518). Jest to dzieło wielowątkowe, o dość złożonej konstrukcji, skomplikowanej dodatkowo faktem udziału, poza Martinem Golcem, także innych autorów, którzy opracowali niektóre, szczegółowe zagadnienia. **Decydująca rola pana Mgr. Martina Golca, Ph.D. w tym przedsięwzięciu, nie ulega – nawet po wstępnym przekartkowaniu tekstu – najmniejszych wątpliwości**, to jednak fakt udziału innych badaczy, zmusza do bardzo szczegółowej lektury dzieła, dla precyzyjnego oddzielenia autorskiego wkładu habilitanta. W konsekwencji wydanie opinii co do wartości naukowej przedstawionego przez Martina Golca opracowania, musi być poprzedzone, choćby krótką analizą treści, w tym wartości poznawczej, poszczególnych rozdziałów, zwłaszcza tych, w których habilitant jest jedynym lub głównym autorem.

W rozdziałach wstępnych, o standardowym, informacyjnym charakterze, w całości sygnowanych przez habilitanta, zawarte są niezbędne informacje i refleksje dotyczące celu opracowania, metody badawczej oraz stosowanej terminologii. Przedmiotem naukowych dywagacji i równocześnie przestrzenią badawczą, są społeczności tzw. grupy (*skupiny*) platenickiej, której zakres pojęciowy (w tym chronologiczny), itp., Martin Golec włącza w aktualne, utrwalone już w środkowoeuropejskim środowisku badaczy, rozumienie

halsztackiego modelu kulturowego, z jego najważniejszą cechą, jaką były głębokie (w stosunku do środowisk kultur pól popielnicowych późnej epoki brązu), przemiany modelu społeczno-politycznego, prowadzące do powstania złożonych, wielowarstwowych struktur społecznych zdominowanych przez elity (najczęściej wojskowe), oraz centrów politycznych (protopaństw) z dominującą rolą jednostek – lokalnych „wodzów/książąt” (w ostatnich latach np.: *Workshop Connected Elites and Regions in the Early Hallstatt Period*, Leiden 2015; *Connecting Elites and Regions Perspectives on contacts, relations and differentiation during the Early Iron Age Hallstatt C period in Northwest and Central Europe*, Ed. R. Schumann i S. van der Vaart-Verschoof, Leiden 2017). Szczególnym poligonem poznawczym ma być zwłaszcza tego rodzaju centrum polityczne grupy platenickiej, które zdaniem habilitanta funkcjonowało w Kotlinie Prostějowskiej (*Prostějovské kotlině*). Podstawą źródłową rozważań jest weryfikacja, w tym kontekście, dawniejszych odkryć a także rezultaty nowych wykopalisk, z których największe znaczenie autor/autorzy przypisują materiałom z nekropoli w Seloutkách-„Na Šťastných”. To właśnie w Kotlinie Prostějowskiej mają się koncentrować dowody (źródła), wskazujące na istnienie i znaczącą rolę „platenickich” (w znaczeniu halsztackich kulturowo) elit społecznych. Tak rozumiane cele i metody postępowania badawczego, z eksponowaniem sprawczej roli elit, są zbieżne – z powszechnym obecnie, a nawet „modnym” – pojmowaniem procesów dziejowych, również w zakresie zjawiska „halsztatyacji” Europy Środkowej. Niewątpliwie autorski projekt Martina Golca, **dobrze wpisuje się więc w aktualne trendy badawcze.**

Przy takim pojmowaniu tak procesu dziejowego jak i zadań badawczych jest oczywiste, iż jądrem rozważań są procesy społeczno-polityczne, ekonomiczne i – zdominowane przez nie – różne inne aspekty zachowań kulturowych (s. 6). Jądrem analizy źródłowej są zaś przede wszystkim zespoły grobowe (zwłaszcza elitarne), uznane za najbardziej wyraziste wyznaczniki statusu. Zastosowana, porównawcza metoda oceny faktów archeologicznych i zjawisk kulturowych, tak w chronologicznym jak i szerokim, terytorialnym aspektach, **wystawia znakomite świadectwo nie tylko w zakresie dogłębnej znajomości źródeł archeologicznych, ale i ogólnej erudycji,** której zresztą habilitant dawał dowody już wielokrotnie, w innych swoich publikacjach. Choć swojej postawy metodologicznej habilitant zdaje się nie deklarować jednoznacznie (przynajmniej takie odnoszę wrażenie), to ujawnia w różnych uwagach pewien dystans a nawet kontestuje, koncepcje sytuujące się w nurcie kulturowo-historycznym, a równocześnie ujawnia potrzebę kontekstualnego podejścia w ocenie procesu

dziejowego, a także chęć wniknięcia w symboliczne aspekty zachowań kulturowych.

Autor przeprowadza też krytyczną ocenę, ukształtowanej historycznie terminologii, dotyczącej zwłaszcza taksonomii kulturowej i wprowadza (zgodne z obecnymi trendami), standardy rozumienia i nazewnictwo, w którym punktem odniesienia jest koncepcja „kultury wschodniohalsztackiej”. W mojej opinii, po takim zabiegu, niepotrzebne jest już stosowanie w całym tekście sformułowania, np. „byłej” („bývalé” PS/HS, itd.), ponieważ te pojęcia są już tutaj (s. 9-12) jednoznacznie zdefiniowane. Oczekiwałem jednak w części wstępnej, szerszej refleksji teoretycznej na temat zakresu pojęcia „halsztatyacji” (s. 10), zwłaszcza w aspekcie rozróżnienia procesów „halsztatyacji pierwotnej” (tj. formowania się halsztackiego modelu kulturowego), i „halsztatyacji wtórnej”, tj. recepcji tegoż modelu przez społeczności lokujące się na obrzeżach (niekoniecznie peryferiach), pierwotnych centrów „halsztatyacji”. Logiczne wydają się też być kryteria i przesłanki merytoryczne wydzielenia terytorialnych ugrupowań – podgrup (*podskupiny*), kultury wschodniohalsztackiej na Morawach (obr. 2). W tym duchu, tj. włączenia w nurt opisu procesów zachodzących w halsztackiej „przestrzeni kulturowej” (co jest oczywistym i właściwym dla tego terytorium standardem), przedstawione są też kryteria zróżnicowania chronologicznego i sekwencji „zdarzeń” – „etapów” rozwojowych. Można jedynie napomknąć, iż w poszukiwaniu punktów odniesienia dla dotowania bezwzględne (s. 21), w przypadku Moraw, można by sięgnąć do „twardych” danych dendrochronologicznych pochodzących z Wiciny i – ewentualnie (?) – np. radiowęglowych ze Smolenic (Molpír), rzutujących niewątpliwie na wyznaczenie cezur między „morawskim” HaD1/HaD2 i obserwowanych w obrębie HaD2, oraz – w mojej opinii – momentu oczywistego „kryzysu” w przebiegu (szeroko rozumianego) procesu halsztatyacji w tym regionie. Potrzeba szerszej refleksji dotyczy również początku procesów społeczno-politycznych, znamionujących kryzys ośrodków osadniczych kultur pól popielnicowych i inicjujących formowanie się „halsztackich” struktur społecznych (s. 22-23), które niewątpliwie sięgają w głąb 9 w. przed Chr. (np. datowanie radiowęglowe momentu zniszczenia grodu w Łubowicach). Tak w jednym, jak i w drugim przypadku, Morawy zajmują absolutnie **kluczową** pozycję w analizie i ocenie przebiegu procesów „halsztatyacji” w całym tym regionie. Trzeba jednak podkreślić, iż również w tym przypadku, **świadomość badawcza habilitanta i zasób jego wiedzy, znamionują wielki potencjał naukowy.**

Do poniekąd standardowych, ale też wartościowych poznawczo, należy rozdział dotyczący historii badań nad zjawiskiem „grupy platenickiej” na Morawach. Z konieczności jest to bardziej przegląd niż studium dyskusyjne, w jakim – myślę – należało by zwłaszcza podkreślić szczególne dokonania Vladimíra Podborskiego i Jindry Nekvasila (nie umniejszając – z całym szacunkiem – oczywistych osiągnięć innych badaczy, w tym i dawniej i obecnie aktywnych). Ich zasługą jest bowiem erudycyjne „włączenie” procesów dziejowych, obejmujących tereny Moraw w czasach schyłku epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza, w szerszy nurt rozwoju cywilizacyjnego i lepsze zrozumienie specyficznego charakteru środkowoeuropejskiej przestrzeni kulturowej.

Rozdział dotyczący charakterystyki przyrodniczej badanego terytorium (*Prostějovska*), autorstwa Pavla Fojtíka może być przydatny w kontekście oceny zjawisk ekonomicznych (np. warunków dla realizacji określonych strategii gospodarczych i osadniczych), ale – z braku danych źródłowych (s. 31), nie zawiera elementów rekonstrukcji paleośrodowiska, właściwego dla wczesnego subatlantyku w tej strefie. Wskazuje jednak na pewne, potencjalne możliwości eksploatacji zasobów naturalnych (np. surowców), czy materiałów budowlanych (kamień), wykorzystywanych w „monumentalnej” (elitarniej) architekturze grobowej. Interesująca, jeśli chodzi o Morawy, byłaby także analiza potencjalnego stanu odlesienia w tym okresie (oparta choćby na analizie zasięgów stref osadniczych grupy platenickiej, horakowskiej, itp.), rzutująca na ocenę **potencjalnych możliwości** stosowania rolniczych (potencjalne tereny uprawowe), czy hodowlanych (potencjalne, quasi-stepowe zespoły roślinności kserotermicznej), itd., strategii gospodarczych. Byłoby to jednak zadanie wychodzące poza koncepcję tego opracowania.

Bardzo interesujący poznawczo jest rozdział nr 8, dotyczący dalekosiężnych szlaków komunikacyjnych na Morawach w okresie halsztackim, którego współautorem, obok habilitanta jest Jan Martínek (s. 24-33). Zbliżone opracowania tego tematu były już, przez ten tandem autorów publikowane także w innych miejscach [np.: M. Golec, J. Martínek, *Sociální struktury a dálkové komunikace v době halštatské na Moravě*, (w:) J. Martínek (ed.), *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu*, Brno 2019, s. 29-35]. Z punktu widzenia rozpatrywanej problematyki halsztackich „centrów władzy”, jest to problem o kapitalnym znaczeniu. Istotne jest, iż poza stroną faktograficzną, autorzy prezentują tu też **teoretyczne założenia takich studiów**. Ponieważ recenzent nie dysponuje (stosowanymi zwyczajowo i formalnie w takich przypadkach), oświadczeniami autorów co do skali ich wkładu w powstanie tego

rozdziału, trzeba ocenić ich udział na 50 : 50%. Niemniej jednak, z uwagi na fakt, iż to habilitant jest niewątpliwie autorem całej koncepcji ocenianego dzieła, trzeba podkreślić jego dbałość o kompleksowe podejście i wprowadzenie do refleksji badawczej, tego (w dużej mierze nowatorskiego co do sposobu ujęcia), wątku poznawczego.

Kolejny rozdział, dotyczący identyfikacji halsztackich centrów politycznych grupy horakowskiej „na Brněnsku” i grupy platenickiej „na Prostějovsku” (s. 51-78), z wyraziście zarysowaną sprawczą rolą elit w ich wykreowaniu, stanowi właściwie jądro całego recenzowanego opracowania. Jest on również współautorski, tym razem z udziałem Zuzanny Mírovej. Podobnie jak poprzednio, ten tandem autorski, występował już wcześniej w publikowanych na podobny temat opracowaniach (np.: Z. Mírová, M. Golec, *Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in Central European Context*, *Archaeologiae Regionalis Fontes* 13, Olomouc 2018). Cały tok dochodzenia do kluczowych stwierdzeń w ocenie badanej rzeczywistości dziejowej, został tu przeprowadzony wręcz wzorcowo, z wykorzystaniem statystycznych metod analizy (klasyfikacji) złożonych zbiorów danych (autorstwa Zuzanny Mírovej), na które składają się wyznaczniki-markery statusu elit. Warto tu podkreślić wyważony, racjonalny stosunek do **roli procedur kwantyfikacji danych archeologicznych** (np. s. 65), i – właściwe naukom humanistycznym – **refleksyjne podejście do ich interpretacji**. W wyniku przeprowadzonego postępowania badawczego, autorzy – w wyjaśnieniu procesów halsztatyżacji na Morawach – proponują „model centralizacji”, podnosząc w tym zakresie sprawczą rolę elit i kontestując równocześnie dawne koncepcje „modelu ekspansji”, np. społeczności grupy horakowskiej na społeczności grupy platenickiej (s. 76). Z braku innych danych niż lektura tekstu i aparatu towarzyszącego, skłonny jestem również uznać udział obydwójga autorów za równorzędny, tj. 50 : 50%.

Lwia część rozważań i poświęconego im tekstu (s. 78-188), dotyczy ocenie znaczenia odkryć na nekropoli w Seloutkách-„Na Šťastných”, zawierająca rozbudowaną, wieloaspektową analizą tak obiektów grobowych, jak i ich inwentarzy. Nekropola ta jest uznawana, przynajmniej na obecnym etapie badań terenowych, za istotny element charakterystyki prostějowskiego „centrum politycznego”. W zdecydowanej większości, autorem tych rozważań jest Martin Golec, a **ich poziom merytoryczny wystawia jak najlepsze świadectwo jego warsztatowi naukowemu**. Uwagę przyciąga zwłaszcza szczegółowa analiza poszczególnych parametrów grobów komorowych, powszechnie uznawanych za wyznaczniki elitarności. Dotyczy to zwłaszcza próby oceny stopnia ich

„monumentalizmu”, wg kryteriów nakładu pracy, w tym przypadku – pióra Zuzanny Mírovej. Choć kryteria i metody takiej oceny budzą i zawsze będą budzić dyskusję, to wdrażanie takich procedur jest konieczne, choćby dla odejścia od „suchego” (obcego humanistycznej interpretacji zachowań ludzkich), porównywania statystycznych parametrów. Są one bowiem narracyjnie nieco oderwane od realiów działań o charakterze sepulkralnym, podejmowanych przez poszczególne grupy ludzkie, a wyrażających bezpośrednio stosunek do zmarłego, w tym – znamionujących jego pozycję społeczną. Mają zatem wartość zbiorczego (kompleksowego) deskryptora o jednoznacznie behawioralnej wymowie. Wartościowy, nasycony faktami źródłowymi i komentarzami jest analityczny przegląd poszczególnych kategorii inwentarzy grobowych. Imponuje nie tylko znakomita znajomość źródeł, ale też kontekstu ich występowania, procedur typologicznych i klasyfikacji chronologicznych. Znaleźiska z nekropoli w Seloutkách-„Na Šťastných”, przedstawione są tu w szerokim kontekście materiałów archeologicznych z Moraw – i nie tylko – a staranność wszystkich procedur nie budzi w moim odczuciu, żadnych zastrzeżeń. To, że habilitant „odstąpił” ocenę jednej kategorii znalezisk, konkretnie – części wozu i rzędu końskiego, do opracowania Zuzannie Mírovej, wyraża w sposób oczywisty uznane dla jej kompetencji. Obszerne (s. 104-113), omówienie tych zabytków jest bowiem wyciągiem z jej – skądinąd – znakomitej monografii: *The Horse in the Bronze and Iron Ages in Moravia. Kůň v době bronzové a železné na Moravě*, Olomouc 2019.

Obszerna i przydatna poznawczo jest też partia opracowania dotycząca wyników badań przyrodniczych (*přírodovědné*) odnoszących się do materiałów z nekropoli w Seloutkách-„Na Šťastných”, bądź też nawet z całych Moraw. Pan Martin Golec występuje tu jako współautor większości opracowań, ale trudno mi w pełni ocenić czy tylko w charakterze „dostarczyciela próbek”, czy też wiąże się to z jego istotnym (na co raczej wskazuje analiza treści tekstów), wkładem w ocenę wartości poznawczej specjalistycznych ekspertyz. Moim zdaniem, podrozdział autorstwa habilitanta dotyczący obrządku pogrzebowego grupy platenickiej, powinien być wyłączony z tego rozdziału i w formie bardziej rozbudowanej, zająć autonomiczną pozycję w strukturze opracowania. W ten sposób szerzej, w ujęciu syntetyzującym, mogłyby być wykorzystane wyniki badań uzyskanych na gruncie nauk pomocniczych archeologii, lub np. wyniki badań geofizycznych w Seloutkách-„Na Šťastných”.

Znaczny ciężar gatunkowy dla znaczenia poznawczego omawianego dzieła mają jego kolejne części, w tym rozdział kreślący obraz struktur społeczno-

kulturowych (w tym osadniczych i politycznych), w Kotlinie Prostejowskiej w okresie halsztackim (s. 218-226), w całości autorstwa Martina Golca. Habilitant, jak się wydaje w sposób racjonalny, dokonuje tu limitacji funkcji kulturowych, decydujących o znaczeniu poszczególnych mikro/mezoregionów w całej, prostejowskiej aglomeracji osadniczej, wydzielając centrum polityczne, z dominacją manifestacji elitarnych w źródłach archeologicznych (strefa A), oraz strefy z dominacją funkcji gospodarczych – zaplecza ekonomicznego aglomeracji (strefa B), i funkcji refugialnych (strefa C). W takim ujęciu, cała aglomeracja zdaje się wypełniać znamiona „zorganizowanej” przestrzeni osadniczo-kulturowej, noszącej cechy wczesnej, „protopaństwowej” (?) organizacji politycznej, z dominacją silnej władzy centralnej (elity najwyższego szczebla). Jak w każdej takiej, intelektualnie „wysmakowanej” koncepcji, powstaje problem wartości informacyjnej źródeł archeologicznych, zwłaszcza precyzyjnego oznaczenia ich chronologii. Wszak mowa tu o okresie 200/250 (może nawet z okładem) lat, w których sytuacja społeczno-polityczna w badanym regionie, zarówno w ujęciu lokalnym jak i globalnym, ulegała – czasami daleko idącym – zmianom. Należało by zatem wskazać precyzyjnie konkretny przedział chronologiczny, w którym tak zdefiniowany model rzeczywistości społeczno-kulturowej mógł zaistnieć w pełnym wymiarze przestrzenno-funkcjonalnym. Niemniej jednak, przedstawiona tu hipoteza wystawia **dobre świadectwo wnikliwości w ocenie zjawisk kulturowych i intelektualnej inwencji habilitanta.**

Podobną opinię można sformułować w odniesieniu do kolejnego (nr 13), obszernego rozdziału, w którym autor charakteryzuje przesłanki składające się na potencjał kulturowy „platenickiego centrum”, w kontekście – współczesnych jego istnieniu – stosunków osadniczo-kulturowych na Morawach. Kolejno analizuje i zestawia ze sobą funkcje społeczno-gospodarcze grodów (*hradiště*) i siedzib dworskich (*dvorce*), społeczno-(religijno)-ekonomiczne funkcje skarbów (*deputy*), a także organizację wyspecjalizowanego rzemiosła (*řemeslo*) (?), wiążąc je z organizacyjną aktywnością elit, „zagospodarowujących” podległą im przestrzeń osadniczo-kulturową i ujawniającą ich dominującą rolę społeczną. O ile w przypadku oceny roli siedzib dworskich (o ile kompleksy te nie pełniły np. funkcji stricte religijnych), opinia taka nie podlega raczej dyskusji, o tyle wyłączenie uzależnianie pozostałych przejawów aktywności społeczno-gospodarczej jedynie z centralizacyjną (i zawłaszczeniową) aktywnością elit, może budzić pewne wątpliwości. Dotyczy to m.in. organizacji i funkcjonowania nawet bardzo wyspecjalizowanej wytwórczości, np. w zakresie produkcji

paradnej biżuterii czy nawet broni. Znane mi z autopsji analogie etnograficzne z Afryki Zachodniej mogą sugerować, iż wyspecjalizowana wytwórczość w zakresie produkcji tego rodzaju asortymentu wyrobów (zwłaszcza w sytuacji znaczącej aktywności mobilnych – „wędrownych” wytwórców), może funkcjonować niezależnie, we własnym systemie organizacji zarówno wytwórczości jak i dystrybucji wyrobów. Szczególne znaczenie, co zresztą autor ocenianej pracy podkreśla w wielu miejscach, ma w takim przypadku funkcjonowanie lokalnych i dalekosiężnych „szlaków” komunikacji i wymiany dóbr, których system może, ale nie musi być jednak zależny wyłącznie od aktywności konkretnych elit. Nie oznacza to jednak, iż wywody habilitanta pozbawione są przesłanek merytorycznych i **trzeba je niewątpliwie uznać za wartościowe poznawczo.**

Znaczącą częścią tego rozdziału (s. 245-256), jest podrozdział dotyczący „przedmiotów kultury Vekerzug i typu wschodniego” na Morawach, zjawiska w istocie rzeczy ponadkulturowego, wykraczającego również daleko poza zakres tematyczny recenzowanego opracowania („*Centrum platěnické ...*, itd.). Jest on w jakimś sensie „ukłonem” habilitanta w stronę współautorki tego studium, pani Anity Kozubovej, której poglądy, m.in. na charakter „kultury Vekerzug”, zostały tu przez niego zaakceptowane (np. s. 247). Jakakolwiek polemika na ten temat, w tym miejscu, nie ma oczywiście sensu. Jako autor pierwotnej definicji pojęcia „kultury Vekerzug”, nie mogę jednak zgodzić się z tezą, iż jest ona elementem halsztackiego obszaru kulturowego. Jest to zamazywanie rzeczywistości w myśl promocji ogólnej tezy o braku ingerencji wczesnohistorycznych środowisk koczowniczych w procesy społeczno-kulturowe na obszarach środkowoeuropejskich, forsowanych zwłaszcza przez niektórych badaczy niemieckich. Ugrupowania etniczno-kulturowe z Niziny Węgierskiej (zwłaszcza po latach około 570-560 przed Chr., kiedy zanikają powiązania i presja środowisk o kulturze scytyjskiej z terenów położonych na wschód od łuku Karpat), włączyły się rzeczywiście w środkowoeuropejski system komunikacji oraz wymiany dóbr i idei – szczególnie ze społecznościami o kulturze halsztackiej z południowo-wschodniego obrzeża Alp – ale reprezentowały w stosunku do nich inny model zachowań społeczno-kulturowych, uwarunkowany odmiennością procesu dziejowego i zbiorowej tożsamości. Kwestia odróżnienia znalezisk „typu wschodnioeuropejskiego” (w zdecydowanej większości scytyjskiego), od wytworów o wschodnich (scytyjskich) pierwowzorach, ale wywodzących się już ze środowiska „kultury Vekerzug” (a także oddzielenia przejawów presji militarnej koczowników od przejawów transferu kulturowego), była już

przedmiotem licznych studiów, sięgających co najmniej czasów aktywności naukowej Tadeusza Sulimirskiego i ma bardzo bogatą literaturę, co autorzy tego podrozdziału wydają się ignorować.

W obszernym (s. 257-263), przejrzystym zredagowanym i bogatym informacyjnie „zakończeniu” (*Závěr a diskuze*), znajdujemy przegląd zastosowanych procedur badawczych ze wskazaniem na potencjał poznawczy poszczególnych kategorii źródeł oraz krótką charakterystykę procesu dziejowego w badanym regionie, z uwypukleniem kluczowych momentów, w tym: etapu dynamicznego rozwoju społecznego (alienacja elit – największe kurhany) w HaC2, okresu rozkwitu i szczytowego momentu procesów centralizacji w HaD1-HaD2 i z momentem zwrotnym w fazie HaD2, który znamionuje znaczny spadek potencjału źródłowego (osadniczego?). Zdaniem habilitanta, procesy unifikacji kulturowej, które zaczynają się w HaD2 i ponowny rozwój starszych tradycji w HaD3, znajdują kontynuację w fazie LtA (s. 262-263). Ważnym elementem tej reasumpcji wyników badań jest zestawienie zespołów grobowych i skarbów łączonych z poszczególnymi fazami rozwojowymi (obr. 68) i równie wartościowe poznawczo opracowanie kartograficzne (obr. 69), ukazujące kontekst kulturowy funkcjonowania horakowskiego i platenickiego centrum politycznego. Ta część zamyka zasadniczo zwartą merytorycznie i redakcyjnie konstrukcję recenzowanego dzieła, uzupełnioną właściwym archeologii aparatem pomocniczym, w postaci obszernego i pieczołowicie zredagowanego katalogu źródeł oraz starannie opracowanej części ilustracyjnej.

Recenzowane opracowanie jest wzbogacone jeszcze dwoma tekstami, zasadniczo wychodzącymi poza stricte archeologiczny warsztat naukowy. Pierwszy z nich, w którym Martin Golec jest współautorem (obok Kláry Sovovej), jest studium z pogranicza archeologii krajobrazu i antropologii religijności pielgrzymkowej. Prezentuje ono jedną z możliwych wizji kontekstu powstania, funkcjonowania oraz znaczenia społeczno-politycznego (w tym religijnego) i – ewentualnie gospodarczego – sanktuarium grzebalno-ofiarnego w Habrůvce – „Býčí skale”. Studium to trzeba uznać za inspirującą poznawczo próbę wyjaśnienia genezy, charakteru i roli kulturowej tego, niezwykle w skali Europy, zespołu sakralnego, a udział habilitanta w jego powstaniu (tak z punktu widzenia inspiracji jak i samego autorstwa), był niewątpliwie istotny. Drugi tekst Petera Laučika, dotyczy symboliki znaku – ornamentu jednej z mis z platenickich inwentarzy grobowych, tj. tematyki religioznawczej, a więc wychodzącej poza moje kompetencje naukowe. Nie zamierzam zatem wypowiadać się na ten temat, zauważając jedynie, iż jego forma redakcyjna i zakres merytoryczny, wychodzą

jakby poza – wręcz „rozsadzają – dość zwartą konstrukcję ocenianego opracowania.

Podsumowując zatem wszystkie uwagi stwierdzam, iż opracowanie: „*Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východoalšatské kultury na Moravě*”, Olomouc 2020, przedstawione przez pana Mgr. Martina Golca, Ph.D jako rozprawa habilitacyjna, jest dziełem oryginalnym, dojrzałym metodologicznie i niezwykle wartościowym poznawczo. Potwierdza wysoki poziom warsztatu naukowego habilitanta i jego rozległą erudycję. Zaangażowanie do tego opracowania przez głównego autora innych specjalistów, dobrze świadczy o dbałości i wysiłku, jaki habilitant włożył w proces jego powstania, dla osiągnięcia jak najlepszego efektu merytorycznego.

Z całym przekonaniem stwierdzam zatem, iż praca: „*Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východoalšatské kultury na Moravě*”, Olomouc 2020, jest w pełni wystarczającą podstawą w postępowaniu habilitacyjnym pana Mgr. Martina Golca, Ph.D.

Połom Duży, 3.09.2021

/-/ Jan Chochorowski

